

GEDENKBOEK

OMTRENT

ZORG VOOR EN ONDERWIJS AAN ZWAKZINNIGEN

UITGAVE VEREENIGING VAN ONDERWIJZERS EN ARTSEN

Zoo was het voor 25 jaar en zoo is 't nog.

Op de vraag, of er dan in den loop van die kwarteeuw in de opvoeding, met name op de karaktervorming, geen enkele nieuwe strooming haar invloed heeft doen gelden, zouden we ontkenkend moeten antwoorden, als niet in een paar scholen ernstig werk werd gemaakt, om volgens de psychologische theorieën van Adler en Jung stelselmatig in te grijpen in de zoo vaak verkeerde houding der zwakzinnigen ten opzichte van de gemeenschap bij spel, sport en arbeid, in school en huis.

Alleen in deze scholen is dus maar sprake van genees-opvoeding? Wie zou het durven beweren! Ieder, die met de opvoeding van zwakzinnigen is belast, komt te staan voor afwijkingen en storingen, niet alleen in het intellect, maar ook in het gevoels- en wilsleven zijner opvoedelingen. En ieder zal op zijn wijze trachten deze afwijkingen te verbeteren, de storingen op te heffen. Het is echter de groote vraag, of men voldoende kennis heeft van de geestelijke structuur van het zwakzinnige kind in 't algemeen, van verschillende anomalieën in 't bijzonder, om deze laatste, in vele gevallen in samenwerking met den arts, doeltreffend te behandelen, afgezien van de gevallen, welke uitsluitend voor rekening van den psychiater komen.

Vergis ik mij niet, dan moet geconstateerd worden, dat nog veel ontbreekt zoowel aan de psycho-pathologische kennis van de leerkrachten als aan de geregelde samenwerking tusschen dezen en den aan elke school verbonden arts.

We mogen evenwel verwachten, dat een speciale opleiding der leerkrachten in het eerste een belangrijke verbetering zal brengen. En wat de samenwerking met den arts betreft, schreef Dr. Wijsman in 1910: „In de laatste jaren zijn hier te lande allengs meer en meer scholen voor achterlijken verzezen, aan enkele zijn zelfs betaalde, aan de meeste onbezoldigde psychiaters verbonden, doch werkelijk medisch-paedagogisch onderwijs door onafgebroken samenwerken van onderwijzer en arts is nog toekomstmuziek.”

Wij schrijven thans 1929 en het is *nog* toekomstmuziek.

SCHOLEN VOOR ZWAKZINNIGEN

OPENB. SCHOOL VOOR B. L. O. No. 1 TE
ROTTERDAM, KRUISKADE 47.

Geopend als klasse: 1896.

Hoofd der School: A. Willeboer.

De zorg voor onderwijs aan Zwakzinnigen te Rotterdam dateert reeds van 1896.

Rotterdam was de eerste Gemeente, die afzonderlijk onderwijs aan Zwakzinnigen verstrekte.

Nadat door de heeren *Dr. E. van Rijkevorsel* (raadslid) en *D. Köhler* (hoofd eener school voor g.l.o.) een studiereis was gemaakt, welke ten doel had, op de hoogte te komen, hoever het

D. KÖHLER †
Oprichter der Vereeniging.

De eerste klasse voor achterlijken aan de school van D. Köhler te Rotterdam, 1896.

St. Nicolaasspeelgoed door de jongens der hogere klassen gemaakt voor de leerlingen der lagere klassen aan de Hoofthofskade.

CHR. SCHOOL VOOR BUITENGEWOON L. O. TE ROTTERDAM,
VIJVERHOFSTRAAT 97.

Uitgaande van de Vereeniging voor Chr. Onderwijs aan Zwakzinnige Kinderen te Rotterdam.

Geopend: 1 April 1905.

Hoofd: J. de Graaff.

Een eigenaardigheid is, dat de school langer bestaat dan de Vereeniging, waarvan ze uitgaat. De school is n.l. opgericht door het hoofd der School en geopend 1 April 1905, terwijl de bedoelde Vereeniging in 't laatst van hetzelfde jaar is opgericht, met het doel, de reeds bestaande school onder haar beheer te nemen. Het Christelijk deel van Rotterdam bleek nog al ingenomen met de stichting, zoodat heel kort na de opening van verschillende zijden vrijwillig steun werd aangeboden. En dat die belangstelling door daden getoond werd, blijkt wel uit het feit, dat de school, die met 4 leerlingen begon en aanvankelijk in een huurhuis gevestigd was, sedert 1913 de beschikking heeft over een door bovengenoemde Vereeniging tot stand gebracht gebouw, dat ruim 100 leerlingen kan bevatten. Allen te noemen,

die daaraan meegewerkt hebben, is ondoenlijk; slechts één naam willen wij vermelden, n.l. die van den Heer K. Brants, thans Hoofdinspecteur bij 't L. O., die met stalen energie heeft geijverd voor de totstandkoming van het schoolgebouw en nog altijd eere-lid der Vereeniging is.

Meer dan vijf en twintig jaren
Werk ik aan 't misdeelde kind.
Wat ik van mijn school en arbeid
't Meest vermeldenswaardig vindt?

Niet, dat 'k af en toe succes heb,
Niet den dank van klein of groot,
Niet de somtijds wrange vruchten,
Niet de voorspoed, die 'k genoot,

Maar terugziend op mijn loopbaan,
Doet gestaag één ding mij leed:
'k Moet me dagelijks verwijten,
Dat ik nog te weinig deed.

OPENB. SCHOOL VOOR B. L. O. TE 'S-GRAVENHAGE,
SLOEPSTRAAT 76, SCHEVENINGEN.

Geopend: 1 November 1908.

Hoofd der School: W. D. Hoogwater.

In Mei 1905 werd op Scheveningen de eerste klase ingericht als onderdeel van de school Teniersstr. 74 in Den Haag.

De school heeft nog al te kampen met den onwil van vele ouders om hun kinderen de geheele school te laten doorloopen. Het zijn arme visschersgezinnen met een talrijk kroost, waarvan de ouders alle moeite doen, om de inkomsten te vergrooten. Daartoe lijken hun de kinderen het meest aangewezen materiaal.

Toch wordt het onderwijs wel gewaardeerd, want de meeste oud-leer-

lingen geven zich dadelijk op voor de Avondschool, welke zoowel voor jongens als meisjes aan de school verbonden is. Niet alleen de handenarbeid en het huishoudonderwijs oefent aantrekkingskracht op hen uit, maar ook het milieu, waarin ze verkeerden. Zij vinden er hun oude schoolmakers weer en komen in een sfeer, waarin ze zich thuis gevoelen.

Op de dagschool wordt een proef genomen met het leeren breien van netten.

OPENB. SCHOOL VOOR B. L. O. TE ARNHEM.

Geopend: 1 Februari 1908. Hoofd der School: J. van Woerkom.

Aantal klassen: 8, benevens 1 imbecillen klas.

De meisjes der hoogste klassen ontvangen ook huishoudonderwijs, ten behoeve waarvan een lokaal als keuken is ingericht.

Ten behoeve der ontslagen leerlingen zoowel voor jongens als voor meisjes, is een cursus voor avondverzorging opgericht, van 1 October tot 1 April. Bovendien is er een z.g. ontspanningsavond, gedurende het geheele jaar.

In 1928 is door de gemeente een ambtenaar voor de nazorg aangesteld.

OPENB. SCHOOL VOOR B. L. O. TE UTRECHT, KRUISDWARSTRACHT 6.

Geopend: 1 September 1908. Hoofd der School: Fr. Visser.

Ligt Utrecht in het hartje van ons land, we zouden het grootspraak

De schoolwerktuin.

achten onze goede stad daarom als Nederlands voornaamste levensorgaan te qualificeeren. Toch durven we haar vrijelijk het warm kloppend hart der provincie te noemen. Zoo aarzelde haar gemeentebestuur o.a. niet, behalve haar andere onderwijsinrichtingen ook de Buitengewone school voor leerlingen uit de omgeving open te stellen. Onze school wordt thans bezocht door kinderen uit Zeist, De Bilt, Zuilen en Maartensdijk. De gemeenten Zeist en De Bilt stelden een geleider aan om haar klantjes per tram (vrij vervoer voor wie het niet betalen kan!) naar school te brengen en weer af te halen, terwijl verder van autobus-diensten gebruik wordt gemaakt.

Is onze school dus zoo zoetjes aan op weg een centrale te worden voor de omliggende gemeenten, ze is dat al lang, als eenige openbare inrichting van onderwijs aan zwakzinnigen in de vierde stad des lands, voor de gemeente Utrecht zelve. De groote afstanden maakten haar tot een „overblijfschool”: de leerlingen gaan gedurende de middagpauze niet naar huis. En om ze veilig door het drukke verkeer heen te loodsen, staan iederen morgen geleiders op drie punten der stad gereed, die als trouwe herders hun schaapjes naar het gebouw in de Kruisdwarstraat voeren en ze na afloop van den dagelijkschen schooltijd weer naar het verzamelpunt van den morgen terugbrengen. Ook in dit opzicht zijn dus door het gemeentebestuur doeltreffende maatregelen genomen.

INSTITUUT VOOR INDIVIDUEEL ONDERWIJS, PRINS HENDRIKSTRAAT 21, 'S-GRAVENHAGE.

Geopend: 1 October 1908.

Hoofd der School: G. J. Vos.

Het Instituut voor Individueel Onderwijs werd 1 Oct. 1908 opgericht door een Naamlooze Vennootschap. Men stelde zich voor, dat het Instituut goede diensten zou kunnen bewijzen in de eerste plaats aan nerveuze en zenuwzwakke en voorts aan minderbegaafde kinderen.

Het Instituut behoorde tot 1923 tot de niet-gesubsidieerde scholen. Door financieele noodzakelijkheid gedwongen kwam er in genoemd jaar een reorganisatie tot stand, waarbij de taak van de N.V. beperkt werd tot het beschikbaar stellen van het schoolgebouw, terwijl het beheer van de school

overging op de nieuw opgerichte „Vereniging voor Individueel Onderwijs”. Aan de verschillende bepalingen der Wet werd voldaan, waarna het Instituut van 1 Juli 1923 af ging behooren tot de gesubsidieerde scholen voor buitengewoon lager onderwijs.

Het getal leerlingen bedroeg in de laatste jaren ongeveer 35; het getal leerkrachten 4, terwijl steeds twee volledig bevoegde assistenten werkzaam waren. Hieruit valt af te leiden, dat het individueel karakter van het onderwijs in deze neutrale dagschool na de reorganisatie onverzwakt is gehandhaafd gebleven.

Het Bestuur bestaat uit de heeren: Mr. J. A. E. A. Lisman, voorzitter; A. A. Gobius, secretaris; D. Hannema, P. H. Schreuder, H. W. Tilanus en J. M. Erdman.

OPENB. SCHOOL VOOR B. L. O. TE 'S-GRAVENHAGE, DE REAUMURSTRAAT 43.

Geopend: 1 Juli 1909. Hoofd der school: J. Brouwer.

De school was eerst gevestigd in een hulpgebouw a/d Rembrandtstraat

Houtarbeid.

316. Ze ging later over naar een in vele opzichten uitstekend ingericht schoolgebouw aan de de Reaumurstraat.

CHRISTELIJKE SCHOOL VOOR BUITENGEWOON LAGER ONDERWIJS, HEERENGRACHT 40, AMSTERDAM.

Geopend: 15 November 1910.

Hoofd der School: A. J. Calliber.

Op bijgaande foto, van een vroegere hoogste klasse — met 2 leer-

Een hoogste klasse.

krachten erbij — kijk ik tegen de lachende snuit van Bertus. Of hij lachte, of hij keek vuil.

Toen ik onzen vriend voor 't eerst zag, zag ik al tegen moeder, (men leert al gauw zijn Pappenheimers kennen): En nu moeder, elken dag de jongen flink wasschen en hem op tijd op school zenden. Nou, daar hield de vrouw van zei ze, bijzonder zelfs. Dat bleek al gauw.

Och, och, wat kwam de jongen zwart op school! 't Werd te bar.

Moeder moest eerst komen, die, dat was me ook al gebleken, niet op haar mondje was gevallen.

Ik zeg, voorzichtig nog: „Juffrouw, Bertus kon wel een beetje beter gewasschen worden.” Maar meester, hoe kunt U dat nou zeggen, ik schuur hem iederen morgen met Ira! (Zooiets als Vim tegenwoordig).

OPENB. BUITENGEWONE SCHOOL VOOR L. O. AAN DE HELLINGEN TE DORDRECHT.

Hoofd der School: A. H. D. Wepster.

De gemeentelijke B. S. v. L. O. te Dordrecht werd opgericht den 1sten October 1911.

Schoolreisje naar de zee.

Ze telt thans 2 bezinkingsklassen met $\pm$ 25 leerlingen en 8 klassen voor debielen met totaal $\pm$ 135 leerlingen.

Innig contact tusschen school en huis, speciaal door huisbezoek en ouderavonden, is een eerste voorwaarde voor den bloei der inrichtingen van B. O.

Zoo ontstaat een geest van samenwerking en belangstelling in den goeden gang van het onderwijs, die rijke vruchten afwerpen.

Dit bleek te Dordrecht duidelijk bij de herdenking van het 12½ jarig bestaan der Inrichting. Spontaan werkten alle ouders van leerlingen en oud-leerlingen zonder onderscheid mede, de herdenking voor het personeel onvergetelijk te maken.

Als blijk van erkentelijkheid werd de school een epidioscoop ten geschenke aangeboden.

Afwisseling in het gewone schoolleven brengen iederen zomer de uitstapjes van alle klassen, waaraan alle kinderen deelnemen. De vereeniging „Zwakzinnigenzorg” maakt, dat niemand behoeft thuis te blijven.

De hierbij gevoegde foto spreekt voor zich zelf.

OPENB. SCHOOL IV VOOR BUITENGEWOON ONDERWIJS AMSTERDAM.

Hoofd: I. C. van Houte.

De School is geopend 1 Januari 1912 en staat Plantage Muidergracht 8.

Om den slechten toestand, waarin het gebouw verkeert en zijn ondoelmatigheid voor het onderwijs aan zwakzinnigen is het eenigen tijd geleden afgekeurd. Bovengenoemde school zal daarom over enkele weken worden gevestigd in het complex van twee scholen, gelegen Plantage Doklaan 14/16.

R. K. JONGENSCHOOL VOOR B. L. O. TE MAASTRICHT, „SINT SERVATIUSSCHOOL”.

Geopend: 1 September 1912.

Hoofd der School: Broeder Jan Baptist.

Eerste R. K. dagschool.

Werkinrichting, Nazorg, Arbeidsklasse.

OPENB. SCHOOL VOOR B. L. O. TE LEIDEN.

Geopend: 26 Juni 1914.

Hoofd der School: P. Boet.

Vanaf 't begin der school hebben we jaarlijks van 't door de leerlingen gemaakte werk een tentoonstelling gehouden, welke steeds zeer druk bezocht werd en zeker heeft bijgedragen tot den snellen groei der school.

De photo is van het tentoongestelde werk, hoe het na het inpakken meegenomen wordt naar huis.

Naar huis met het tentoongestelde werk.

OPENB. SCHOOL VOOR B. L. O. TE GRONINGEN, 'T KLOOSTER 4.

Opening: 30 Augustus 1915.

Hoofd der School: H. C. Gelok.

De school bestaat uit 8 gewone en 2 bezinkingsklassen.

De huishoudklasse voor meisjes en de arbeidsklasse voor imbecillen (jongens) onderscheiden haar misschien van eenige andere zwakzinnigen-scholen.

OPENB. SCHOOL VOOR B. L. O. TE DEVENTER.

De School is geopend 16 Mei 1916.

Hoofd: O. E. Buschhaus.

Met 48 leerlingen werd begonnen; thans varieert het aantal kinderen al eenige jaren tusschen 80 en 90.

Glanspunten in het schoolleven zijn het jaarlijksch bezoek aan de school van St. Nicolaas en het zomerreisje.

Op de foto ziet men St. Nicolaas met zijn knechts de school verlaten. Zoo even heeft hij — gezeten op een troon, versierd met allerlei moois,

St. Nicolaasviering.

door de kinderen zelf vervaardigd, lof en vermaningen en geschenken uitgedeeld. De leerlingen der 2 hoogste leerjaren, worden in den schouwburg getraceerd, waar zij ook genieten van een operette.

Wat hebben de kinderen der 2 hoogste klassen elk jaar veel te vertellen van wat zij gezien hebben op hun schoolreisje. Wat hebben zij met belangstelling en meer nog met verbazing gekeken naar alles, wat zij in Arnhem, Amsterdam en Zandvoort of in Rotterdam te zien kregen. Verrijkt met indrukken van een hun geheel onbekende wereld, komen zij van hun ééndagisch reisje weer in de „Koekstad” terug.

OPENB. SCHOOL VOOR B. L. O. TE SCHIEDAM.

In Mei 1918 werd te Schiedam de openbare buitengewone school officieel geopend. Tot hoofd dier school was benoemd de heer K. J. Heijboer, vóórdien gedurende tien jaren onderwijzer bij het buitengewoon onderwijs te Rotterdam.

De inrichting werd gevestigd in een oud schoolgebouw in het centrum van het oude Schiedam.

Begonnen werd met drie klassen. De groote toeloop der leerlingen — alle richtingen zonden hun candidaatjes voor onderzoek naar de B. S. —

noopte nog in den herfst van 1918 tot uitbreiding. De zeer ruime dienstwoning van het hoofd der school werd bij de bestaande school getrokken. Drie lokalen, benevens twee slöjdlokalen, op die manier verkregen, gaven gelegenheid tot de zoo noodige expansie. Thans is de school een zesklassige.

In Mei 1924 werd een bezinkingsklasse gevormd. De daarin bereikte resultaten zijn dermate gunstig, dat het achteraf betreurd moet worden, dat nog niet veel eerder tot de stichting van zoo'n klasse werd overgegaan.

Een verblijvend verschijnsel is, dat de school zich bij voortdoring in de belangstelling der gemeentelijke autoriteiten niet alleen, maar ook in die der burgerij mag verheugen. Het beste bewijs voor dit laatste is de gulle geneigdheid van vele patroons, om oud-leerlingen der B. S., zoo eenigszins mogelijk, een eenvoudig vak te leeren. En ook zeker de ruime vrijgevigheid van zoo vele ingezetenen, als het er om gaat de leerlingen der B. S. een prettigen dag te bezorgen. Zoo kan b.v. elk jaar een werkelijk schitterend Sinterklaasfeest worden georganiseerd. Dit meeleven met het wel en wee der school komt niet alleen de kinderen ten goede, maar schraagt ook het personeel der Schiedamsche B. S. bij zijn moeilijk werk in niet geringe mate. En uit den aard der zaak wordt het door de dames en heeren onderwijzers(essen) op hoogen prijs gesteld.

OPENB. SCHOOL VOOR B. L. O. TE 'S-GRAVENHAGE, COLENSOSTR. 6.

Geopend: 20-1-'19.

Hoofd der school: A. Broekhuijsen.

Eerst ondergebracht in de houten hulschool aan de Tenierstr. 74, werd 24 September 1924 de school overgeplaatst naar de Colensostraat, waar dit gebouw een deel uitmaakt van een scholencomplex met badinrichting.

OPENB. SCHOOL VOOR B. L. O. TE HILVERSUM.

Geopend: 1 April 1919.

Hoofd der school: W. Scheffener.

De school voor Buitengewoon L. O. der gemeente Hilversum werd ge-

Weven.

opend 1 April 1919 en begon met 13 leerlingen die reeds eerder in een klas waren verzameld. Thans 1 Januari 1929 telt de school 105 leerlingen waaronder 17 leerlingen van buiten Hilversum (uit Bussum, Naarden en Baarn). De Bussumsche kinderen worden door een autobusonderneming gratis vervoerd. De school heeft een bezinkingsklas en reeds sedert 1922 avondonderwijs voor oud-leerlingen. Voor de maatschappelijk onvolwaardige oud-leerlingen is een werkinrichting gesticht. Daarin werken momenteel 5 kinderen van 15 tot 20 jaar. Zij weven marmardweilen, die door de Gemeente Hilversum o.a. worden gekocht. Van den aanvang vrijwel af gaan de kinderen naar 't schoolbad. De school heeft een groote keuken en sedert een jaar een aparte huishoudeklas. Daar de afstanden in Hilversum zeer groot zijn blijven 30 tot 40 leerlingen over gedurende 't middaguur. Na 't broodeten waarbij elk kind een bordje krijgt, gaan allen een poosje rusten in ligstoelen die de gemeente beschikbaar stelde. Het aantal leerlingen per klas bedraagt hier, als vroeger, 16. Het aantal klassen is 6 gewone + 1 bezinkingsklas. Deze laatste zal vermoedelijk gauw gesplitst moeten worden. Spraakgebrekkige kinderen krijgen spreekles op de gewone cursussen van de gemeente dus met normale leerlingen; doove kinderen ontvangen les in lippenlezen.

OPENB. SCHOOL VOOR BUITENGEWOON LAGER ONDERWIJS GRIFTSTRAAT 2 TE 'S-GRAVENHAGE.

Geopend: 1 Mei 1919.

Hoofd der School: P. Linthorst.

Het gebouw: Een der mooiste en best-ingerichte schoolgebouwen van Den Haag, hoewel dichtbij het centrum, toch gelegen in zeer rustige omgeving. Behalve de acht gezellige leerlokalen, die alle op de zonzijde zijn gelegen, telt de school twee lokalen voor handenarbeid, een ruime keuken voor het huishoudonderwijs, een gymnastiekzaal, dokterskamer, benevens twee speelplaatsen, zoodat kleinen en grooten afzonderlijk kunnen spelen.

Het onderwijs: Dit omvat de gewone vakken der B.S. Sedert 1 Mei 1928 telt de school twee arbeidsklassen voor jongens en een huishoudklasse voor meisjes. Een voorname plaats is in alle klassen ingeruimd aan arbeid, terwijl de individualisatie sterk op den voorgrond komt.

De school, oorspronkelijk gevestigd in een gebouw aan de Ammunitiehaven, werd 1 Juni 1923 gevestigd in het tegenwoordige schoolgebouw.

OPENB. SCHOOL VOOR B. L. O. TE VLAARDINGEN.

Hoofd der School: H. Frantsen.

De school voor Buitengewoon Lager Onderwijs te Vlaardingen, gevestigd aan de Zomerstraat werd 24 November 1919 geopend. Zij bevat negen lokalen, een gymnastiekzaal, een keukentje en een eetlokaal, dat tevens ingericht is voor filmvertooning. Gebouw en inrichting zijn zeer eenvoudig.

Bij de school behooren een school- en een keukentuin. De kinderen der hoogste twee klassen beschikken elk over een aardig hoekje grond en bewerken tevens den keukentuin. Deze levert aardappelen en groenten voor de keuken, ook voor den inmaak.

Behalve klei-, papier-, karton- en houtarbeid, worden boekbinden en boeten beoefend. In de hoogste der Bezinkingsklassen, die meer arbeidsklasse is geworden, wordt o.a. geweven, gevlochten met cocos en touw en trekwerk verricht.

Den laatsten tijd trekt de school veel kinderen uit de buitengemeenten. Maassluis zendt er 20; Vlaardinger-Ambacht 3; Maasland, Rozenburg en Nieuwenhoorn elk 1. Het personeel heeft deze opnemings in de hand gewerkt, door vrijwillig in de middagpauze het toezicht op zich te nemen.

Werkinrichting voor jongens.

Het vervoer geschiedt, voor zoover de l.l. niet intern zijn, per trein onder geleide van een der onderwijzeressen, die te Maassluis woont. Eens per jaar wordt een openbare les gegeven, welke steeds door de ouders der leerlingen, enkele belangstellenden en de Gemeente-besturen van Vlaardingen en Maassluis bezocht wordt. Hierdoor heeft de school meer bekendheid verkregen. De openbare les der Bezinkingsklassen wordt op een anderen dag gehouden. Hierbij worden in hoofdzaak de ouders der aanwezige kinderen toegelaten. In de school is een linnenkast aanwezig, om in noodgevallen te kunnen voorzien o.a. voor 't uitzenden naar de kolonie te Ede.

De nazorg werd in 1928 door de Gemeente geregeld. Tot leider werd benoemd de heer H. Frantsen. Tevens werd avondverzorging ingevoerd, zoowel voor jongens als voor meisjes. Gedurende 7 maanden wordt aan elke groep $4 \times 1\frac{1}{2}$ uur per week les gegeven. Tot hoofd hiervan werd de heer H. Moerman aangesteld en tot onderwijzeres Mejuffrouw E. J. H. Bouman.

In 1926 werd een werkinrichting voor jongens en in 1928 een weefkamer voor meisjes gesticht. Beide worden geëxploiteerd door de Ver. „Zorg voor 't achterlijk kind.”

SCHOOL VOOR B. L. O. TE APELDOORN.

Hoofd der School: P. F. A. Tolédo.

In Januari 1921 werd met B. L. O. begonnen in een klasse van 16 leerlingen, verbonden aan een school voor G. L. O.

In September d.a.v. werd de zelfstandige school geopend. Ze telde aanvankelijk twee klassen. Heden zijn er vier klassen en een bezinkings-klasse. Verreweg de meeste oud-leerlingen kunnen zich handhaven.

Houtarbeid.

De ouders stellen een groot vertrouwen in de school. Meermalen levert een vader of moeder een kind af met de woorden: „Je zül oe best wel doen, hē mēester?” Ook wordt mij niet zelden gevraagd door een vader of moeder, die een kind bij ons op school hebben: „Mēester, 't gaat met Jan zoo goed op schōle, mag ik mien andere jongen ook sturen?”

Aan den anderen kant moet ik ook vaak ouders van de bezwaren, die ze tegen de „dommenschōle” hebben, afhelfen. In den regel lukt dit wel.

Met man en macht zijn we nu aan 't werk voor het verkrijgen van een werkinrichting voor imbecillen. Verscheidene ouders van imbecillen werken prachtig mee!

Als de teekenen niet bedriegen, liggen de gunstige resultaten in de naaste toekomst.

OPENBARE SCHOOL VOOR B. L. O. TE ALKMAAR.

Geopend: 1 September 1921. Hoofd: H. de Winter.

De school voor B. L. O. te Alkmaar heeft de beschikking over een zeer ruimen school-werktuin, op één minuut afstands van het gebouw. Gerekend op 20 leerlingen, die voor tuinarbeid in aanmerking komen, is er voor ieder ruim 20 M². grond beschikbaar, terwijl er dan nog plaats overblijft voor een bloementuin en een broeibak. Van gemeentewege is de tuin keurig omzoomd met verschillende heesters en zijn goede bergruimten en een overdekte schuilplaats aangebracht.

Het vorige jaar heeft de tuin o.m. het volgende opgeleverd: 20 bossen radijs, tuinkers, spinazie, doperwtten, bieten, 20 bos wortelen, tomaten, selderij, aardbeien, 23 bloemkolen, ± 200 pond boonen, 1/2 mud aardappelen (proefbed), ruim 500 koolen, en het heele jaar door bloemen.

OPENB. SCHOOL B. L. O. TE NIJMEGEN OUDE VARKENSMARKT 37.

Geopend: 29 September 1921. Waarnemend hoofd: J. de Koning.

Door overlijden van het hoofd der school, collega Merten, kunnen van deze school geen verdere bijzonderheden worden meegedeeld.

OPENB. SCHOOL B. L. O. TE IJMUIDEN.

Opening der School: 1 Nov. 1921. Hoofd der School: A. P. Stolk.

Het hoofd der school schrijft: Kenmerkende bijzonderheden kan ik niet geven; alleen kan ik het zeer verheugende feit mededeelen, dat de gemeenteraad van Velsen kortgeleden met algemeene stemmen besloot tot den bouw van een nieuwe school v. B. L. O. over te gaan, welk gebouw 1 Sept. 1930 moet kunnen worden geopend.

OPENB. SCHOOL VAN B. L. O. TE 's-GRAVENHAGE. HOOFTSKADE 194a, SCHOOL A.

Geopend: 16 Februari 1922. Hoofd der School: F. Fries.

De school ontstond door splitsing der 12-klassige school in twee 6-klassige school, die in hetzelfde gebouw bleven gehuisvest.

CHR. SCHOOL VOOR B. L. O. TE ARNHEM.

Geopend: Juni 1922. Hoofd der School: P. G. Schreuder.

De school, uitgaande van de Vereniging voor Christelijk Buitengewoon Lager en M. U. L. Onderwijs voor Jongens en Meisjes te Arnhem, is verbonden aan de Inrichting voor Geneesopvoeding „Zonneschijn”-„Zonnehoeve”, Bakenbergsche weg 184-186 te Arnhem. Zoowel jongens als meisjes worden geplaatst. Gelegenheid voor leerlingen uit Arnhem en omstreken tot volgen van de lessen als gewoon scholier of in half internaat (van 's morgens half 9 tot 's avonds half 6).

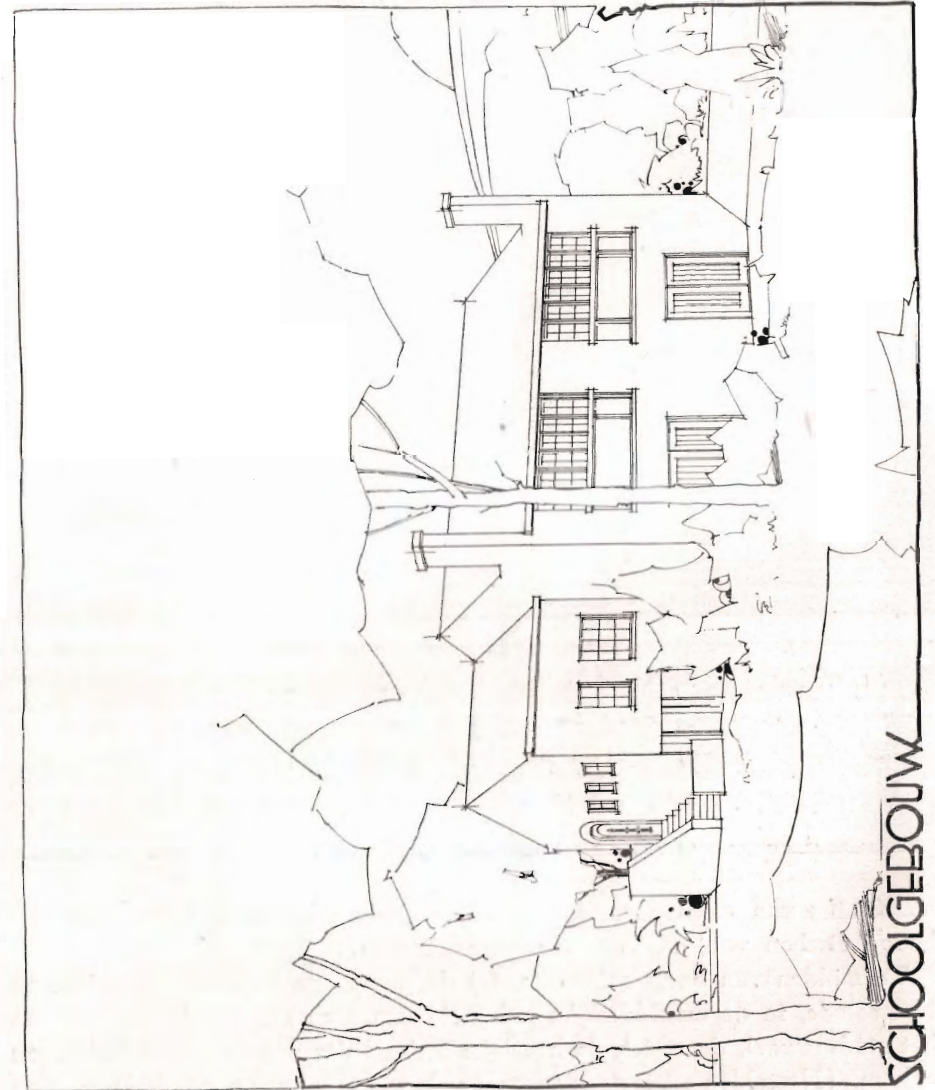
OPENB. SCHOOL VOOR B. L. O. TE 's-GRAVENHAGE. HEMSTERHUISSTRAAT 154.

Geopend: 15 Juni 1922. Hoofd der School: G. C. Broekhuijsen.

Liggende in een stadsgedeelte, dat voor nieuwe verkeerswegen werd ontruimd, dreigde vermindering der schoolbevolking. Het aantal l.l. blijft ook voor de nieuwe klassen echter voldoende, zoodat de plaats der school ook onder de nieuwe omstandigheden niet ongeschikt blijkt.

Raffia- en pitrietwerk.

Zonneschijn — Zonnehoeve.

SCHOOL „BUITENRUST" TE HAARLEM,
BUITENRUSTLAAN 9.

Geopend: 27 December 1922.

Hoofd: F. A. van Riet.

Deze fraaie, aan het Spaarne gelegen, school werd 15 October 1927 geopend en is een voorbeeld van de wijze, waarop door verbouwing en

uitbreiding van een bestaand heerenhuis een goed schoolgebouw, dat aan hooge eischen voldoet, kan worden verkregen.

Te midden van hoog geboomte, bij de grens der gemeente Haarlem en Heemstede, in de onmiddellijke nabijheid van Den Hout gelegen, ver van het stadsgewoel, doet zich de heerlijke invloed der natuur op de leerlingen gelden. (Nestelden niet de meezen in de eigengemaakte nestkastjes, was niet een ijsvogeltje dagenlang onze gast en vechten de meeuwen niet om het overvloedig meegebrachte brood?).

In de lokalen genieten leerlingen (en het personeel) van het uitzicht op de schilderachtige Spaarneoevers en op de prachtige Hollandsche weide met den hoogen Hollandschen wolkenhemel.

Een ruime speelplaats met school- en zandtuin, bloemenborders en grasveld geeft de gelegenheid tot nuttige bezigheid en ontspanning.

R.K. SCHOOL VOOR B. L. O. TE DELFT,
THERESIASCHOOL VOOR JONGENS EN MEISJES.

Geopend: 1 Januari 1923.

Hoofd der School: J. A. Vinks.

Bloeiende werkinrichting; avondonderwijs; nazorg. De school organiseert jaarlijks tentoonstellingen. Onder de leerkrachten is een vakonderwijzeres voor nuttige handwerken.

BUITENGEWONE SCHOOL VOOR OPENBAAR L. O.
TE DELFT, VERVERSDIJK 58a.

Geopend: 1 Januari 1923.

Hoofd der School: H. A. Schuyt.

SCHOOL VOOR BUITENGEWOON LAGER ONDERWIJS 3
AAN DE DUYNSTRAAT 28 TE ROTTERDAM.

Deze school werd geopend op 23 Jan. 1923. Aanvankelijk was zij gehuisvest in de Bewaarschool aan de De Jagerstraat en bestond uit 1 klas. Maar het aantal leerlingen wies snel, daar alle scholen van het westelijk stadsdeel er op waren aangewezen. Op 1 Oct. 1923 waren er al 4 klassen en moest er naar nieuwe ruimte worden omgezien. De volgende 3 klassen werden geherbergd in de lokalen aan de Jan van Avennestraat. Dit verdroot ons voorloopig niet, daar er in de Hofstedestraat een modelgebouw werd gezet voor ons onderwijs. Helaas, toen dit schoon gebouw, geheel volgens onze wenschen gebouwd, zijn voltooiing naderde, was er ook een gebouw nodig voor een H. B. S. en daarvoor werd ons gebouw uitgekozen. 't Was te mooi voor ons, wij kregen een Gewone

Lagere School, die men niet meer noodig had, en zoo zijn wij dan nu gehuisvest in de Duyststraat, waarbij nog gevoegd is het gebouw aan de Osseweistraat. Want de uitbreiding ging maar door, en op 1 Oct. 1928 telde de inrichting 12 klassen voor debielen, en 2 voor imbecillen. Er is aan de school een goed gymnastieklokaal, een lokaal voor spreekonderwijs, slöjdzalen en een vrij goede speelplaats en wat nog veel meer waard is: een zeer goed personeel, dat eendrachtelijk samenwerkt aan de opvoeding onzer zwakzinnigen.

St. ROSA-SCHOOL TE BREDA.

Geopend: 1 April 1923.

Hoofd der School: Th. J. Potters.

Aantal l.l. 142.

Sinds Sept. 1928 is er aan verbonden het St. Rosa-Internaat voor meisjes, R. K. onderwijs-internaat met opleiding tot alle vrouwelijke handwerken.

R. K. SCHOOL VOOR B. L. O. TE 'S-HERTOGENBOSCH. SINT-ANNASCHOOL VOOR MEISJES.

Geopend: 1 September 1923.

Hoofd der School: Zuster Josepha.

De school heeft huishoudonderwijs en spreekonderwijs.

R. K. SCHOOL VOOR B. L. O. TE 'S-HERTOGENBOSCH. SINT-FRANCISCUSSCHOOL VOOR JONGENS.

Geopend: 11 September 1923.

Hoofd der School: Frater M. Florianus.

School met volledige arbeidsklas; afzonderlijke dokterskamer aanwezig.

R. K. MEISJESSCHOOL VOOR B. L. O. „PETRUS DONDERS- SCHOOL" TE TILBURG, KLOOSTERSTRAAT 18.

Geopend: 2 Nov. 1923.

Hoofd der School: Zr. Mr. Engelina (E. M. M. Stouten).

De school stelt zich ten doel: de zwakzinnige meisjes van Tilburg zóó

Klasselokaal.

klaar te maken voor 't leven, dat elk in eigen omgeving nuttig werkzaam kan zijn.

De overgang naar 't maatschappelijk of huiselijk leven wordt aan de kinderen gemakkelijk gemaakt door voor ieder geëigend onderwijs in handarbeid óf nuttige (fraaie-) handwerken, óf wasschen, strijken, vouwen en huishoudelijke bezigheden óf soms ook machine schrijven. Godsdienstige beginselen liggen aan 't heele onderwijs ten grondslag.

PROT.-CHR. SCHOOL VOOR B. L. O. TE 'S-GRAVENHAGE.

Hoofd der School: P. C. Brandwijk.

Aantal l.l. 112.

Personeel: 4 onderwijzers en 4 onderwijzeressen.

De Vereeniging voor Christelijk Buitengewoon Onderwijs te 's-Gravenhage, onder wier bestuur de op 1 December 1923 geopende Dr. H. Pierson-school staat, bezit in haar schoolgebouw Prinsegracht 64, betrokken op 19 Mei 1927, een prettig, ruim, doelmatig gebouw. Bij de in gebruikneming hiervan, boden de ouders der leerlingen het Bestuur spontaan een tegeltableau aan, waarmede zij van hunne waardeering voor het onderwijs aan hunne kinderen gegeven, uiting wilden geven. Een commissie uit de ouders had door 't verzamelen van wekelijksche bijdragen de benodigde som verkregen.

Tegeltableau der ouders.

Dakspeelplaats,

Gebrek aan ruimte op den beganen grond leidde tot het aanbrengen van een speelplaats op het dak. Aan de Noord-, Oost- en Westzijde beschut, vormt deze daktuin een aantrekkelijke speelruimte, waarvan de leerlingen immer met veel genoeg gebruik maken.

R. K. SCHOOL VOOR B. L. O. TE 'S-GRAVENHAGE.
J. B. DE LA SALLESCHOOL VOOR JONGENS EN MEISJES.

Geopend: 3 December 1923.

Hoofd der School: Th. Willemsen.

De school wordt spoedig een onderwijsinternaat voor jongens en meisjes, met Leeken- en Religieusenpersoneel en volledige opleiding der leerlingen.

OPENB. SCHOOL VOOR B. L. O. TE 'S-GRAVENHAGE.

School voor zeer zwakzinnigen (imbecillen).

LIJNBAAN 38.

Geopend: 15 December 1923.

Hoofd der School: Mej. A. J. Hogeveen.

Deze school is voortgekomen uit enkele bezinkingsklassen der school voor B.L.O. aan de Ammuntiehaven (later verplaatst naar Griftstr. 2).

Voorbereiding voor de werkinrichting.

Tegeltafel der ouders.

Dakspeelplaats,

Gebrek aan ruimte op den beganen grond leidde tot het aanbrengen van een speelplaats op het dak. Aan de Noord-, Oost- en Westzijde beschut, vormt deze daktuin een aantrekkelijke speelruimte, waarvan de leerlingen immer met veel genoeg gebruik maken.

R. K. SCHOOL VOOR B. L. O. TE 'S-GRAVENHAGE.
J. B. DE LA SALLESCHOOL VOOR JONGENS EN MEISJES.

Geopend: 3 December 1923.

Hoofd der School: Th. Willemsen.

De school wordt spoedig een onderwijsinternaat voor jongens en meisjes, met Leeken- en Religieusenpersoneel en volledige opleiding der leerlingen.

OPENB. SCHOOL VOOR B. L. O. TE 'S-GRAVENHAGE.

School voor zeer zwakzinnigen (imbecillen).

LIJNBAAN 38.

Geopend: 15 December 1923.

Hoofd der School: Mej. A. J. Hogeveen.

Deze school is voortgekomen uit enkele bezinkingsklassen der school voor B.L.O. aan de Ammuntiehaven (later verplaatst naar Griftstr. 2).

Voorbereiding voor de werkinrichting.

In die bezinkingsklassen kwamen de oudere leerlingen, die zeer weinig of in 't geheel niet geschikt waren voor intellectueele ontwikkeling.

Den laatsten tijd is echter 't karakter der school eenigszins gewijzigd, doordat er tal van jongere kinderen worden opgenomen, die er als 't ware voorbereidend onderwijs ontvangen voor de B. L. O. scholen.

Meer dan vroeger zijn er thans ook leerlingen, die vorderingen maken in de eerste beginselen van lezen, rekenen en schrijven. Bovendien oefenen ze zich in weven en pitrietvlechten.

In 1927 werd aan de school de eerste mannelijke leerkracht benoemd, speciaal voor de oudere jongens, die thans een werkklas vormen. Ze vlechten gaatjes-matten, biezen-matten, maken borstels en eiernetjes. Als bijzonderheid kan opgemerkt worden, dat deze werkklas productief werk aflevert voor particulieren, tegen betaling. Uit de opbrengst worden al de kosten voor 't materiaal en eenig gereedschap bestreden, terwijl er thans (Febr. 1929) nog een batig saldo is van $\pm$ f 90. Ook zijn er reeds aardig wat voetenbankjes gemat en verkocht.

Voortdurende activiteit van de betrokken leerkracht is echter noodig om dit resultaat te bereiken.

Sedert Januari 1929 is er ook een aparte huishoudklas voor meisjes.

SCHOLEN VOOR BUITENGEWOON ONDERWIJS IN DE GEMEENTE RHEDEN.

Hoofd te Velp: C. D. v. Ginkel.

Hoofd te Dieren: J. Feitsma.

De scholen voor B. O. in deze gemeente werden geopend 17 December 1923, nadat het gemeentebestuur zich tevoren had verzekerd van de medewerking van de voorstanders der Bijzondere scholen, met het gevolg, dat ook deze scholen hare kinderen, die niet bij het gewoon onderwijs op haar plaats zijn, zenden naar de scholen voor Buitengewoon onderwijs. Deze medewerking is voor plaatsen van $\pm$ 20.000 tot 40.000 zielen zeer gewenscht voor een goeden uitbouw van het B. O. en zoo kan het misdeelde kind ook op kleinere plaatsen geholpen worden, zoo noodig in samenwerking met enkele dorpen met gunstige reisverbinding.

Onze, vooral in de lengte uitgestrekte plattelandsgemeente, hoofdzakelijk liggende langs den straatweg, die van Arnhem naar het noordoosten loopt, heeft het groote voordeel, dat bijna alle dorpen onzer gemeente verbonden

Even kijken naar de lens!

worden door de bus en de tram der Geldersche Tramwegmaatschappij. Deze maatschappij brengt de kinderen van De Steeg en Rheden naar Velp.

De school te Dieren wordt bezocht door één leerling uit Eerbeek (gem. Brummen) en één uit Zutphen. Beide leerlingen komen 's morgens en vertrekken 's middags per trein.

Langen tijd zijn er onderhandelingen gaande tusschen de gemeentebesturen van Rheden en Brummen om de daarvoor in aanmerking komende leerlingen uit laatst genoemde gemeente op de school te Dieren te plaatsen. We hopen, dat een definitieve regeling eerlang tot stand komt.

Momenteel telt de school te Velp 45 leerlingen met 3 leerkrachten, die te Dieren 32 leerlingen met 2 leerkrachten.

Dat we ook hier meermalen aardige uitlatingen der leerlingen te hooren krijgen moge blijken uit het volgende:

Tijdens het speelkwartier, een paar weken geleden, passeeren langs onze school eenige marechaussees te paard. Daar komt een der kleintjes naar de juffrouw geloopt en met een angstige uitdrukking op zijn ge-

heele gezicht roept hij uit: „O, juf, juf, die zijn nu doodgeschoten”.

Een mijner leerlingen, die met zijn rekenwerk nog al veel moeite heeft is deze keer eens zeer gelukkig geweest met zijn sommen. Goedkeurend klop ik hem op den schouder en zeg „Hulde”. Met een glunderend gezicht kijkt hij me aan en antwoordt: „Geef me die gulden dan maar.”

OPENBARE LAGERE SCHOOL VOOR BUITENGEW. OND. TE AMERSFOORT.

Hoofd der School: B. J. Groenevelt.

De school werd geopend 22 Dec. 1923 met 38 leerl. Thans telt ze 65 leerl. Schoolarts, lid van de Comm. van onderzoek: Dr. M. v. d. Hoeve.

Er zijn 5 leerkrachten w.o. een vakonderwijzeres voor nuttige handwerken.

Een bezinkingsklasse wordt geopend in een afzonderlijk gebouw.

De school wordt gevestigd op hetzelfde terrein en naar de eischen des tijds ingericht o.a. met een keuken voor huishoudonderwijs.

Er is een schooltuin, als moestuin aangelegd voor jongens en meisjes uit de hogere klassen.

R. K. SCHOOL VOOR B. L. O. TE HAARLEM.

Geopend: 1 December 1924.

Hoofd der School: B. Schaap.

De school is bestemd voor jongens en meisjes. Ze heeft avondonderwijs.

R. K. SCHOOL VOOR B. L. O. TE TILBURG.

Geopend: 16 September 1925.

Hoofd der School: Frater Franciscus-Xaverius.

Dagschool voor jongens met kosteloos avondonderwijs.

OPENB. SCHOOL VOOR B. L. O. TE ZAANDAM.

1 Febr. 1926 begonnen met een klas te Koog a/d Zaan. In Jan. '27 overgegaan als school naar Zaandam. Thans 6 klassen, waarvan 2 bezinkingsklassen.

Hoofd der School: H. van Calsem. Hij schrijft:

Tentoongesteld werk.

„Onze leerlingen komen uit Zaandam, Koog a/d Zaan en Kronningen. Uit Koog komen ze onder geleide v/h personeel per aparte autobus.

Steeds hebben wij getracht meer bekendheid te geven aan ons werk door lezing- en demonstratie avonden. De foto's, die hierbij gaan, geven een overzicht der tentoonstelling van het werk der leerlingen gehouden in Juli '28. Deze tentoonstelling mocht zich in een zeer druk bezoek verheugen en heeft er zeker toe bijgedragen de belangstelling voor het B. O. te verhoogen. Wij hopen zoodoende te kunnen komen tot een flinke inrichting voor leerlingen uit alle Zaausche gemeenten.

R. K. SCHOOL VOOR B. L. O. TE ROTTERDAM. ST.-THERESIASCHOOL.

Geopend: 12 April 1926.

Hoofd der School: Soeur Gratiana.

Dagschool voor meisjes met huishoudelijke opleiding.

R. K. SCHOOL VOOR B. L. O. TE AMSTERDAM,
ST. VINCENTIUSJONGENSCHOOL FRED. HENDRIKPLEIN 7B.

Geopend: 1 Januari 1927.

Hoofd der School: A. van Vliet.

Deze school is alleen bestemd voor zwakzinnige jongens. Dit heeft een voordeel boven de gemengde school. De eischen van onderwijs en opvoeding voor de oudere jongens en meisjes loopen geheel uiteen en 't is niet altijd gemakkelijk aan beider eischen geheel te voldoen. Deze moeilijkheid wordt ondervangen door aparte jongens- en meisjesscholen.

OPENB. SCHOOL VOOR B. L. O. TE LEEUWARDEN.

Geopend: 10 Januari 1927.

Hoofd der School: C. A. F. W. Pape.

Aan de voet van de Oldehove, terwijl de takken der zilveren abeelen van de Prinsentuin haar dak beroeren, ligt stil het schoolgebouw en spiegelt zich in het water van het vroegere bolwerk. Op het ijs spannen zich momenteel de lichamen over de reppende smalle ijzers. De Sjoerds en Froukjes in de klasse vergeten er hun les door. Is Friesland niet het ideaal voor minnaars van ijs, water en verre verschieten?

Deze voorpost van het B. O. is geen gemakkelijke stelling: ver van de centra en dan met Friesche jeugd!

Hier is een provinciekind op het onderzoekuur. Poil de Carotte en blauwe oogen. Hoe wil U vragen? „Je hebt wel eens een paard gezien?” Och kom! Laat de schoolarts maar even spreken.

„Piter hast wol ris in hynder sjoen, nou? Nou, hwet is den in hynder? Det is net itselde in mich en in flinter, wol?”

En de jongen lacht, want dit is de taal zijner velden, waar de greiden groeien..... Ik zie aan 't gezicht van zijn vader, dat deze denkt: „Hoe is 't mogelijk, een schoolmeester, die geen Friesch kent!”

OPENB. SCHOOL VOOR B. L. O. TE BEVERWIJK.

Hoofd der School: P. J. Timmer.

Vele gemeenten waren Beverwijk reeds voorgegaan in het stichten eener school voor Buitengewoon onderwijs.

Op 1 October 1927 opende deze gemeente pas haar school voor zwakzinnige kinderen.

Indien wij evenwel bedenken, dat het bestuur dezer plaats, die ongeveer 9000 zielen telt, het aandurfde, voorloepig geheel voor eigen rekening eene school voor Buitengewoon onderwijs op te richten en eenigen tijd later, toen de regeering subsidie verleende, er toe overging een vriendelijk schoolgebouw te stichten, ingericht naar de eischen des tijds, dan mag een woord van dank hiervoor niet ontbreken aan het actieve bestuur dezer levendige plaats, dat een open oog heeft voor de verzorging van misdeelde kinderen.

OPENB. SCHOOL VOOR BUITENGEWOON LAGER ONDERWIJS
TE ASSEN.

Bedoeling: Centrale School voor de provincie Drenthe.

Geopend: 16 December 1927.

Hoofd der School: M. J. Geudeke.

Uit onze schoolpraktijk.

Persoonlijk bezoek aan en contact met de ouders onzer leerlingen is vruchtdragend.

„Harm was door de L. S. aangegeven voor B. L. O. Bezoek thuis: over-

Schoolgebouw.

tuigd van de noodzaak! Harm komt. Onderzoek: 4½ jaar achter. Aardige leerling. Eerste maand gaat 't goed. Dan tegenwerking. Harm tolk van 't verhandelde thuis: weinig goeds! Harms werk lijdt er onder. Ouders over alles ontevreden; handenarbeid: poppetjeswerk, tuinarbeid: onzin! Bezoek aan thuis: nihil! Harm *moet er af!* Hoofd L. S. bewerkt door ouders: nul op request — Burgemeester bewerkt: tevergeefs! Rapport B. L. O. blijft: Harm *alleen* te helpen met B. L. O.! Totdat: Vader komt, na herhaaldelijke persoonlijke uitnodiging. Vader door één morgen schoolbezoek volkomen overtuigd. „„Harm hoort hier, hij is lang de beste niet!""

En nu! Vader vol lof: „„Houdt U hem tot z'n 14e jaar en plaats hem dan in de maatschappij in een voor hem passend vak — U heeft mijn volle medewerking!""

Harm nu blij!!

„De aanhouder wint!"

R. K. SCHOOL VOOR B. L. O. TE UTRECHT. „ST. HIERONYMUS"-SCHOOL.

Geopend: Januari '28.

Hoofd der School: Frater Egbertus.

Dagschool voor jongens met spreekonderwijs door vakonderwijzer.

PROT. CHRIST. SCHOOL VOOR B. L. O. TE ALPHEN A/D RIJN.

De Koningin Emmaschool, Chr. School voor Zwakzinnigen te Alphen a/d Rijn, hoofd de heer M. Lablans, werd den 3den April 1928 geopend met aanvankelijk 29 leerlingen. Deze school tot stand gekomen op initiatief en door samenwerking der verschillende schoolbesturen ter plaatse, is tijdelijk ondergebracht in een door het Bestuur gehuurde lokaliteit, evenwel worden pogingen in het werk gesteld om door gemeentelijke steun en medewerking tot een betere huisvesting te geraken.

Deze school, hoewel thans nog een zuiver plaatselijke, zou wellicht in de toekomst een meer centraal karakter kunnen aannemen.

Het leerlingental is gestadig toenemend.

OPENBARE SCHOOL VOOR B. L. O. TE GOUDA.

Geopend: 1 Mei 1928.

Hoofd der School: C. de Bode.

„In deze lage waterlanden hebt U een, op het gebied van het Buitengewoon Onderwijs, kaal heideveld te ontginnen."

Met deze woorden ongeveer richtte zich dr. Van Voorthuysen tot het personeel der Goudsche school, toen deze inrichting na jarenlang mislukte pogingen op 1 Mei 1928 eindelijk werd geopend.

En die ontginning loopt best. Veel misverstand moest en moet nog worden uit den weg geruimd, geen gelegenheid daartoe wordt ongebruikt gelaten.

Met 1 Mei 1929 zullen er waarschijnlijk 4 klassen zijn. Enkele kinderen van buiten zijn reeds toegelaten, meerdere zullen ongetwijfeld volgen.

R. K. SCHOOL VOOR B. L. O. TE EINDHOVEN. „DON BOSCO"-SCHOOL VOOR JONGENS.

Geopend: 1928.

Hoofd der School: H. L. A. Wuesten.

OPENB. SCHOOL VOOR B. L. O. VII, PLANTAGE MUIDER- GRACHT 26/28, AMSTERDAM.

Hoofd der School: A. ter Horst, Ramplaan 8, Overveen.

School VII voor B. L. O. is de naam voor de 6 bezinkingsklassen, die oorspronkelijk deel uitmaakten van School II voor B. O. (hoofd de heer I. Schreuder).

Deze klassen, die wegens gebrek aan ruimte in school II, waren ondergebracht in 2 openb. lag. scholen (resp. 4 en 2 klassen), vormen van 16 Juni 1928 af een afzonderlijke school, School VII voor B. L. O.

R. K. SCHOOL VOOR B. L. O. TE AMSTERDAM.

Geopend: 15 October 1928.

Hoofd der School: J. M. de Rooij.

Dagschool voor meisjes.

R. K. SCHOOL VOOR B. L. O. TE BREDA.
„SINT-JANS“-SCHOOL.

Geopend: 1 Januari 1929.

Hoofd der school: Br. Joachim.

Dagschool voor jongens, het internaat voor jongens is tijdelijk wegens plaatsgebrek gesloten.

Spreekonderwijs door bevoegde.

INRICHTINGEN EN INTERNATEN ¹⁾

„S-HEEREN LOO“, STICHTING VOOR ZWAKZINNIGE JONGENS. (Idioten en Imbecillen) TE ERMELO.

Geopend: 6 Febr. 1891.

Geneesheer Directeur: Drs. H. G. Oldeboom.

„LOZENOORD“, STICHTING VOOR ZWAKZINNIGE MEISJES, (Idioten en Imbecillen) TE ERMELO.

Geopend: 3 Maart 1911.

Geneesheer Directeur: Drs. A. Dupont.

Beide Internaten gaan uit van „De Vereeniging tot Opvoeding en Verpleging van Idioten en Achterlijke Kinderen“, waarvan de zetel is gevestigd te Utrecht.

De school wordt bezocht door Verpleegden uit beide Inrichtingen.

Hoofd der School: Johs. K. B. Krijger.

Nadat Dr. Mr. W. van den Bergh op tal van provinciale en nationale diaconale conferentiën der Gereformeerde Kerken met groote liefde aangedrongen had den blik te vestigen op de ellendige Idioten, voor wie in ons Vaderland, behalve door den bekenden Idiotenvriend Dr. C. E. van Koetsveld nog zoo bitter weinig gedaan werd, werd den 6en Februari 1891 de Stichting „s-Heeren Loo“ geopend.

Reeds van af het eerste jaar werd onderwijs gegeven en in het jaarverslag van 1892, wordt gezegd, hoe het een lust is de leerlingen zich zoodanig te zien ontwikkelen, dat het leven inderdaad „leven“ wordt.

In 1894 telde de school reeds 37 l.l. en bestond het onderwijs in de voorbereidende klassen hoofdzakelijk in oefening der zinnen, waaruit blijkt, dat

¹⁾ Tot onze spijt konden in deze afdeling niet meer de foto's en cliché's opgenomen worden, welke de gegevens vergezelden. Redactie.

toen reeds in ons land gevoeld werd, welke richting men met 't onderwijs aan zwakzinnigen uit moest.

Tot 1919 moest de school zich zonder eenige subsidie zien te redden.

Plannen tot toepassing der arbeidstherapie op ruimer schaal zijn in voorbereiding.

Begonnen in 1891 met één enkele verpleegde telt „'s-Heeren Loo" er thans 570 en „Lozenoord" 241.

INSTITUUT „HEIMERSTEIN", GREBBE BIJ RHENEN.

Geopend: 1 September 1900.

Dir.: F. André.

Iedere zieke moet geheel individueel behandeld worden. Over die stelling is men het eens in de medische wereld.

Ieder, die minderbegaafden en abnormalen werkelijk kent, weet, dat die eisch voor hen zeker niet minder klemmend is.

Kleine internaten met gezinskarakter, waarin de behandeling individueel en het onderwijs hoofdelijk is, vormen een onmisbaren schakel in den keten der zwakzinnigenzorg.

„HUIZE ASSISIE" TE UDENHOUT.

R. K. Zwakzinnigen-gesticht met school voor jongens.

Directeur: Broeder Overste.

In Juli 1904 begon Broeder Seraphinus (zonder subsidie) met onderwijs geven aan 12 l.l., welk aantal spoedig steeg tot 25.

„HUIZE „BOLDERSHOF", DRUTEN.

R. K. Zwakzinnigen gesticht met school, voor meisjes.

Directrice: Zuster Overste.

De inrichting is geopend in 1907.

De school is geopend in 1908.

Opleiding zoo mogelijk tot alle vrouwelijke handwerken. 65 l.l.

Bij bezoek kan men zien, wat volledig gediplomeerde Religieusen-Verpleegsters, geholpen door onderwijskrachten, onder leiding van 'n bekwaam Geneesheer-Directeur, terecht brengen van zoovele meisjes, die er sinds 1907 werden opgenomen.

„GROOT-EMAUS", TE ERMELO.

Christelijke Inrichting voor Achterlijke Kinderen (capaciteit ± 300 kinderen). Uitgaande van de Vereeniging tot Opvoeding en Verpleging van Idioten en Achterlijke Kinderen. Internaat met School.

Opening Inrichting: 1 Februari 1907.

Opening der School: 1 Februari 1909.

Directeur der Inrichting: W. F. H. van der Wart.

Hoofd der School: H. Leene Gzn.

Geneesheer: Dr. A. Dupont.

Huismeesteres: Mevr. de Wed. A. J. van Gelder.

INTERNAAT MET SCHOOL VOOR B. L. O. TE OOSTERBEEK. J. P. HEYESTICHTING.

Geopend: 1 Maart 1911.

Directeur der Stichting: D. K. Smit.

Hoofd der School: K. Klompmaker.

De stichting is opgericht en wordt onderhouden door de „Vereeniging tot het verzorgen, opvoeden en onderwijzen van zwakzinnige kinderen".

De heer J. E. van Renesse, district-schoolopziener te Arnhem, wenschte door de stichting er van te herdenken dat Dr. J. P. Heye 1 Maart 1809 geboren werd, wiens leven inzonderheid was gewijd aan het welzijn van lichamelijk en geestelijk misdeelden.

Zonder onderscheid in godsdienstige gezindten kan ieder zwakzinnig kind worden opgenomen.

Na 't verstrijken der schooljaren wordt voor de kinderen verder gezorgd, ze worden in geschikte gezinnen geplaatst. om opgeleid te worden voor een vak.

„VOORGEEST", afdeling voor jeugdige Zwakzinnigen, verbonden aan de psychiatrische Inrichting ENDEGEEST TE OEGSTGEEST BIJ LEIDEN.

Geneesheer-directeur: Dr. F. J. Stuurman.

Geneesheer: Dr. A. Querido.

De inrichting werd 1 October 1911 geopend en biedt plaats voor 83 mannelijke en 82 vrouwelijke zwakzinnigen beneden den leeftijd van 20 jaar, in twee paviljoens, een voor de Jongens en een voor de Meisjes.

Van den straatweg Leiden-Oegstgeest af gezien, teekenen de beide Paviljoens met het tusschen beide gelegen schoolgebouwtje zich fraai af tegen het geboomte van het vroegere landgoed Endegeest.

Van Voorgeest uit is het gezicht over de weiden en landerijen, gelegen tusschen de inrichting en de straatweg al even mooi, zoodat er weinig scholen zullen zijn, die wat ligging betreft, met Voorgeest zullen kunnen wedijveren.

School, verbonden aan „VOORGEEST” TE OEGSTGEEST BIJ LEIDEN ¹⁾.

Hoofd der School: de Hr. A. M. van Sermondt.

De school werd den 15 Maart 1912 geopend met 13 leerlingen. Dit getal heeft zich de laatste jaren uitgebreid tot een gemiddelde van 27 leerlingen voor twee leerkrachten.

Onder de leervakken neemt handenarbeid den laatsten tijd een steeds grootere plaats in. De oudere leerlingen, die daarvoor geschikt geoordeeld worden, vinden reeds gedurende de schooljaren en verder na den schoolleeftijd gelegenheid zich in de tuinen en werkplaatsen der Inrichting te bekwamen voor een eenvoudig handwerk of beroep.

De jongere of minder ontwikkelde kinderen krijgen in de paviljoens van Voorgeest fröbelonderricht van 4 Fröbelonderwijzeressen; deze dames helpen de leerlingen der school buiten de schooluren met allerlei handenarbeid, zoodat op deze wijze de school en de paviljoens elkaar steunen en aanvullen. De vaak zeer fraaie handwerken worden jaarlijks op een tentoonstelling in het gymnastiekgebouw verkocht; de opbrengst wordt besteed aan het geven van gezellige avondjes en afdelingsfeestjes.

Een van de Fröbeldames heeft een klasje opgericht voor zang- en rhythmische oefeningen, waaraan een twintigtal jongens en meisjes met veel animo en succes deelnemen.

INSTITUUT „ZONNESCHIJN” TE ARNHEM.

Internaat met school.

Geopend: 15 Augustus 1921.

Directeur: P. G. Schreuder.

¹⁾ Door misverstand niet geplaatst onder rubriek Scholen.

Geneesheeren: Dr. C. H. Sissingh, arts voor zenuwziekten te Arnhem, en Dr. C. C. van der Heide te Arnhem.

Het Instituut „Zonneschijn” is bestemd voor jongens en meisjes uit den gegoeden stand, voor wie het volgen van het gewone schoolonderwijs minder gewenscht is. De reden tot plaatsing kan gelegen zijn in nerveusiteit, te langzame voortgang van de verstandelijke ontwikkeling, terwijl ook wel spraak- of bewegingsstoornissen het volgen van het gewone onderwijs beletten.

Indien de ontwikkelingsvatbaarheid te gering is, is plaatsing uitgesloten. Laagstaande zwakzinnigen worden dus niet opgenomen.

Door splitsing in twee afzonderlijke, naast elkaar gelegen instituten, wordt opvoeding van oudere en jongere leerlingen in één gezin, ten voordeele van beide groepen van leerlingen vermeden.

Op „Zonneschijn” zijn de leerlingen nimmer ouder dan 18 jaar.

Dr. Mr. WILLEM VAN DEN BERGH-STICHTING, NOORDWIJK-BINNEN.

Internaat voor geesteszwakke Kinderen en Volwassenen, met school voor B. L. O.

Directeur: J. Jüch H.Rzn.

School en internaat werden 15 December 1923 geopend.

Een zonnig oord met vriendelijke landhuizen te midden van bloeiend heestergewas. Geen noodelooze opsluiting, geen irriterende hooge hekken, maar zooveel vrijheid als slechts mogelijk is.

Een stichtingsmaatschappij waaruit de idee „gesticht” verbannen is.

Dit beeld staat bij den opbouw der Inrichting ons voor oogen.

Oorspronkelijk was de opzet een andere, doch de ervaring der eerste bestaansjaren drijft in de aangeduide richting. Naast de groote gebouwen, in den aanvang gezet, kwam het reeds tot uitvoering van het nieuwe plan. Een drietal koloniehuisen, elk voor 20 patienten, kwam gereed, met den bouw van een 4-tal andere wordt dit jaar nog begonnen.

In elk gebouw een „gezin” van kinderen, die bij elkaar passen. Dit „gezin” een eenheid, slechts steunend op de gestichtsgemeenschap, waar dit strikt noodig is. De landhuizen, waar kinderen vertoeven, die onderwijs moeten ontvangen, bestierd door een onderwijzeres, geholpen door enkele verpleegsters. Paedagogische leiding tijdens school- en rusttijden in één hand.

Een „gedecentraliseerde school.”

HUIZE „ST. VINCENTIUS”, UDENHOUT.

R. K. Onderwijs-internaat voor meisjes.

Geopend: Januari 1925.

Directrice: Zuster Henrica.

Centrale onderwijs inrichting. Tehuis voor oud-leerlingen. Volledige huishoudelijke opleiding.

PAEDAGOGIUM ACHISOMOG.

Internaat (met school) voor Joodsche geesteszwakke kinderen.
BAS BACKERLAAN 14-16-18 APELDOORN.

Geopend: 2 Augustus 1925.

Geneesheer-Directeur: J. Kat, geneesheer-directeur van Het Apeldoornsche Bosch te Apeldoorn.

Geneeskundige: Mej. E. C. van der Wal, arts.

Leidster: Mej. L. Salomons.

Onderwijzer: B. Reens.

Het Paedagogium Achisomog is een afzonderlijk beheerde instelling van de Vereeniging Centraal Israëlietisch Krankzinnigengesticht in Nederland, welke ook een Psychiatrische Inrichting (Het Apeldoornsche Bosch, bestaande uit een Sanatorium voor zenuw- en lichte zielszieken en een krankzinnigengesticht) te Apeldoorn, en een Consultatiebureau te Amsterdam heeft.

Het Paedagogium wordt bij zijn ontwikkeling geleid naar de volgende beginselen:

1. Bij de opvoeding van het geesteszwakke kind heeft naast de verpleging in eigen of vreemd gezin die in een opvoedingsgesticht haar eigen waarde; in ieder geval moet met inachtneming van alle omstandigheden worden bepaald, waar het kind de beste kansen heeft.

2. Voor het Joodsche geesteszwakke kind, dat verzorging in een inrichting behoeft, behoort een Joodsch Huis open te staan.

3. Voor het geesteszwakke kind worden de beste kansen geschapen daar waar de opvoeder en de psychiater in nauwe samenwerking zijn opvoeding leiden.

4. In het opvoedingsgesticht moet en kan, door de kinderen zorgvuldig te verdeelen in niet te groote groepen, en door de goede samenleving van

personeel en verpleegden te bevorderen, de huiselijke sfeer van het groote gezin worden benaderd.

5. Niet alleen de debiel maar ook de imbecil en de idioot hebben recht op onze belangstelling; hun belangen worden het best gediend door hun opvoeding te doen geschieden in één verband met die der debielen. Dit is temeer dringend voor de Joodsche zwakzinnigen, wegens hun betrekkelijk klein aantal, waardoor splitsing te kostbaar wordt. Gevaar voor het debiele kind is er in geen enkel opzicht aan verbonden, mits binnen de inrichting de noodige differentiatie wordt gemaakt.

INTERNAAT MET SCHOOL VOOR B. L. O. „BETH AZARJA”, VERDILAAN 10, HILVERSUM.

Geopend: 2 Nov. 1925.

Psychiater: Dr. H. de Jong te Amsterdam.

Directeur: I. Denneboom.

Het Internaat wordt beheerd door de Vereeniging: S. A. Rudelsheimstichting, tot het verzorgen, opvoeden, en onderwijzen van zwakzinnige Joodsche kinderen in Nederland.

De kinderen, die niet meer de lessen op de dagschool volgen, worden zooveel mogelijk in de leer gedaan in verschillende bedrijven te Hilversum. Tot heden geschiedde dit alleen nog maar met jongens in de volgende vakken: Bloemisterij, meubelmakerij, bakkerij, schoenmakerij en boekbinderij. De meisjes werden tot nu toe uitsluitend opgeleid in alle deelen van het huishoudelijk bedrijf. Avondlessen in het bijzonder in handenarbeid, worden verstrekt aan alle kinderen, die de dagschool niet meer bezoeken. Deze lessen worden gegeven door Mej. S. Vos en den heer L. C. Carstens.

HUIZE DUO DECIMO, VAARTWEG 89, HILVERSUM.

uitgaande van den heer J. Bakker en Mej. C. M. E. Sauer.

Internaat voor zwakzinnige jongens en meisjes van alle gezindten.

Geopend: Maart 1928.

Leeftijd bij opname 6 jaar en ouder.

De school is aan huis. Het onderwijs wordt door den heer Bakker en een onderwijzeres gegeven. Plaatsruimte voor ± 20 verpleegden.

INSTITUUT „ZONNEHOEVE" TE ARNHEM,
BAKENBERGSCHE WEG 184-186.

Internaat met school.

Geopend: 15 Augustus 1928.

Directeur: P. G. Schreuder.

Geneesheeren: Dr. C. H. Sissingh, arts voor zenuwziekten te Arnhem,
en Dr. C. C. van der Heide te Arnhem.

Het Instituut „Zonnehoeve" is bestemd voor jongelieden van beiderlei
konne uit den goeoden stand, voor wie door psychische afwijkingen of
tekorten de gewone beroepsopleiding uitgesloten is. Indien echter de ont-
wikkelingsvatbaarheid te gering is, is plaatsing uitgesloten. Laagstaande
zwakzinnigen worden dus niet opgenomen.

Door splitsing in twee afzonderlijke, naast elkaar gelegen instituten,
wordt opvoeding van oudere en jongere leerlingen in één gezin, ten voor-
deel van beide groepen van leerlingen, vermeden.

Op „Zonnehoeve" is de jongste leeftijd van plaatsing 15 jaar.

INRICHTING VOOR ZENUWZWAKKEN

HEILPAEDAGOGISCH INSTITUUT „KLEIN WARNSBORN",
AMSTERDAMSCHÉ WEG 224, ARNHEM.

Internaat onder leiding van den directeur P. van Aalten.

School voor l. o. en u. l. o. onder bestuur der Vereeniging voor Christe-
lijk buitengewoon lager en m. u. l. o. voor jongens en meisjes.

Oppericht 1 April 1903 in De Bilt, overgeplaatst 1 Mei 1905 naar
Arnhem, Klein Warnsborn.

WERKINRICHTINGEN

De werkinrichtingen voor imbecillen, die in Nederland bestaan, zijn:

Dordrecht	onder toezicht van:	A. H. D. Wepster.
Amsterdam	" "	" P. de Boer.
Vlaardingen	" "	" H. Frantse.
Haarlem	" "	" E. P. Schuijt.
Delft	" "	" J. J. C. v. d. Wouden.
Schiedam	" "	" Tj. v. d. Beek, Plein Eendracht 3.

Niet tot de werkinrichtingen voor imbecillen is gerekend de werkplaats der Schroeder van der Kolkstichting te 's-Gravenhage, daar hier niet in hoofdzaak imbecillen doch patiënten, ontslagen uit krankzinnigengestichten werken.

Door Dr. S. van Mesdag, schoolarts te Groningen wordt een werkinrichting voorbereid.

AVONDONDERWIJS

Avond-onderwijs voor oud-leerlingen der scholen voor Zwakzinnigen:
Cursussen uitgaande van gemeentebesturen:

Alkmaar	Hoofd	H. de Winter.
Arnhem	"	J. van Woerkom.
Delft	"	H. A. Schuijt (alleen jongens).
Groningen	"	H. C. Gelok.
Haarlem	"	E. P. Schuijt.
Hilversum	"	W. Scheffener.
Rotterdam	"	A. Willeboer.
"	"	C. de Haan.
"	"	C. Leeftang.
"	"	J. van Lien.
Vlaardingen	"	H. Moerman.
Dordrecht	"	P. van Schelt.

Te 's-Gravenhage zijn de gewone avondnijverheidsscholen voor de oud-leerl. der scholen voor b. o. toegankelijk. Hier en daar zijn voor hen afzonderlijke afdelingen ingericht.

Te Leeuwarden mogen de oud-leerl. van het b. o. deelnemen aan het avondonderwijs, dat ingesteld is voor oud-leerl. der scholen voor gew. l. o., die de 6 klassen niet hebben doorlopen.

AVONDONDERWIJS VOOR OUD-LEERL. DER BIJZONDERE BUITENGEWONE SCHOLEN:

Ermelo, Groot Emaus	Hoofd:	H. Leene.
Udenhout, Huize „St. Vincentius”		
Rhenen, Heimerstein	"	F. André.
Delft, R. K. School voor b. o.	"	J. A. Vinks.
Haarlem, R. K. School voor b. o.	"	B. Schaap.
Tilburg, R. K. School voor b. o.		
(alleen jongens).	"	A. J. F. v. Ostedén.
's-Gravenhage, Chr. School voor b. o.		
(alleen jongens).	"	P. C. Brandwijk.

Deze bijzondere cursussen gaan uit van de Schoolbesturen.